

Sosyoekonomik Faktörler, Sosyal İlişki, Mutluluk ve Yaşam Memnuniyeti Arasındaki İlişki: 2018 Avrupa Sosyal Anketi'nden Bulgular

Abdurrahim GÜLER (<https://orcid.org/0000-0002-0317-8221>), Department of Sociology, Ağrı İbrahim Çeçen University, Turkey; e-mail: aguler@agri.edu.tr

Songül GÜL (<https://orcid.org/0000-0002-0310-4310>), Department of Economics, Ağrı İbrahim Çeçen University, Turkey; e-mail: sgul@agri.edu.tr

The Relationship among Socioeconomic Factors, Social Relation, Happiness, and Life Satisfaction: Evidence from European Social Survey 2018

Abstract

This study examines the effects of sociodemographic variables, especially social relations, and skill development, on happiness and life satisfaction in European countries using the 2018 European Social Survey dataset. In the present study, happiness and life satisfaction are considered different concepts. The results indicate that sociodemographic variables display significant differences in happiness and life satisfaction. In addition, happiness and life satisfaction are explained differently by the same variables and conditions. Regression analysis indicates that the strength of the individual's social relations and increase in household income are the variables that contribute the most to the happiness scale. The strength of the social relationship and living on household income are the strongest predictors of life satisfaction.

Keywords : Happiness, Life Satisfaction, Social Relations, Economy, European Social Survey.

JEL Classification Codes : I31, C30, J10.

Öz

Bu çalışmanın amacı başta sosyal ilişkiler ve beceri geliştirme olmak üzere sosyodemografik değişkenlerin Avrupa Sosyal Anketine dayanarak Avrupa ülkelerinde mutluluk ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırmada mutluluk ve yaşam memnuniyeti farklı kavramlar olarak ele alınmıştır. Çalışmada mutluluk ve yaşam memnuniyetinin sosyodemografik özellikler açısından anlamlı farklılıklar sergilediği görülmüştür. Ayrıca mutluluk ve yaşam memnuniyeti aynı koşullarda aynı değişkenler tarafından farklı oranda açıklanmaktadır. Regresyon analizine göre bireyin sosyal ilişkisinin güçlülüğünün ve hanehalkı geliriyle geçinme durumunun artması mutluluk ölçeğine en fazla katkıda bulunan değişkenler olduğu bulunmuştur. Sosyal ilişkinin güçlülüğü ve hanehalkı geliriyle geçinme durumu yaşam memnuniyetinin en güçlü açıklayıcılarıdır.

Anahtar Sözcükler : Mutluluk, Yaşam Memnuniyeti, Sosyal İlişkiler, Ekonomi, Avrupa Sosyal Anketi.

1. Giriş

Mutluluk ve yaşam memnuniyeti kavramlarının bazen eş anlamlı ve birbiri yerine kullanıldığı söz konusu olsa da bu kavramların anlam ve içerik bakımından farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Bu iki kavram kişisel iyi oluşun bileşenleri olarak kullanılmaktadır. Mutluluk kişisel iyi oluşun duyuşsal boyutu olarak kabul edilirken yaşam memnuniyeti bilişsel boyutu olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan bu iki kavramı birbirinden ayırmak faydalı olacaktır (Peiro, 2006: 1057-1076). Mutluluk kavramı ağırlıklı olarak felsefe ve psikoloji alanında kendine yer bulmuş olsa da son dönemde sosyal bilimlerin birçok alanında teorik düzeyde tartışılmıştır (Veenhoven, 2012: 63-77). Felsefe tarihinde Hedonia olarak adlandırılan mutluluk, zaman zaman erdemli bir yaşam ya da haz gibi çeşitli kavramlarla ilişkilendirilerek Demokritos, Platon, Aristoteles, Epiküros, Sokrates, Aristippos gibi pek çok düşünür tarafından tartışılmıştır (Gül, 2017: 19-20). Bireyin mutluluğunu anlamak, kolaylaştırmak ve bunu etkileyen faktörleri doğru bir şekilde tahmin etmek pozitif psikolojinin amacı olarak görülmektedir. Sosyoloji alanında ise 1970'lerden sonra sosyal gösterge araştırmaları (Social Indicator Research) akademik dergisi ile birlikte mutluluk konusuna ilginin yeniden arttığı görülmektedir. Birçok akademik alanda çalışılması ve tartışılmasından dolayı mutluluğun ortak bir tanımını yapmak elbette zordur (Diener, Scollon & Lucas, 2009: 67-68). Veenhoven (2013) yalnızca bilişsel değerlendirmeleri değil ruhsal ve duygusal değerlendirmeleri de dahil ederek mutluluğu, bireyin yaşam kalitesini bir bütün olarak değerlendirmesi sonucu ulaşılan olumluluk derecesi olarak tanımlar. Veenhoven bu tanımda, değerlendirmeyi subjektif bir değerlendirme olarak ve bireyin yaşamının sadece bir bölümünü değil hayatının bütününe göz önüne alarak değerlendirmenin altını çizmektedir. Bu noktada mutluluk hayatı keyifli veya tatsız kılan sevinç, hayranlık, endişe, üzüntü, öfke ve şefkat deneyimlerinin sıklığı ve yoğunluğu olarak tanımlanan bireyin günlük deneyiminin duygusal niteliğine referans vermektedir (Kahneman & Deaton, 2010: 16490). Ayrıca Veenhoven bir bütün olarak ulusların mutluluğundan söz edilemeyeceğini en fazla o ulusu oluşturan bireylerin mutluluğundan söz edilebileceğini vurgulamıştır. Dolayısıyla bir kişi mutlu olduğunu ifade ediyorsa bu kişi gerçekten mutludur ve bunun objektif bir standardı ve kriteri de yoktur (Oishi, Graham, Kesebir & Galinha, 2013; Veenhoven, 1984).

Bireylerin mutluluğunu etkileyen birçok faktörden söz etmek mümkündür. Demografik özellikler, bireylerin beden sağlığı ve sosyal ilişkiler bu faktörler arasında sayılmaktadır. Yapılan çalışmalar çelişkili sonuçlar rapor etmesine rağmen yaş mutluluğu etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak literatürde yer bulmaktadır. Bazı çalışmalarda yaş ile mutluluk arasında U şekilli bir ilişki olduğu gözlenmiştir (Clark & Oswald, 1994: 656; Stutzer & Frey, 2002; Blanchflower & Oswald, 2008; Cheng, Powdthavee & Oswald, 2017; Schwandt, 2016). Bu çalışmalarda gençliğin ilk yıllarında daha yüksek olan mutluluk seviyesi bireyin yaşı ilerledikçe azalmakta (orta yaşlar) belirli bir yaştan sonra yeniden artmaya başlamaktadır. Ancak bazı çalışmalar yaş ile mutluluk arasındaki U şekilli ilişkiye itiraz etmektedirler. Bu çalışmalardan bir kısmı yaş ile mutluluk arasında istikrarlı bir şekilde azalan bir ilişki olduğunu öne sürerken, diğer bir kısmı ise ters U şeklinde bir ilişki olduğunu

ifade etmektedir (Alesina, Di Tella & MacCulloch, 2004; Frijters & Beaton, 2012; van Praag, Frijters & Ferre-i Carbonell, 2000).

Yapılan çalışmalar bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumunun mutluluğu önemli oranda etkilediğini göstermektedir. Özellikle işsizlik durumunun bireyin mutluluğunda azalışa neden olduğu ve bu azalışın yaş ile cinsiyete göre de değiştiği bulunmuştur (Theodossiou, 1998; Kuzu, Elmas-Atay & Gerçek, 2019). Ayrıca, daha eğitilmiş olan ve gelişmiş bir ülkede yaşayan işsizlerin mutluluklarının eğitim seviyesi daha düşük olan ve az gelişmiş bir ülkede yaşayanlara göre daha düşük olduğu rapor edilmiştir (Alesina, Di Tella & MacCulloch, 2004: 2009-2042). Bireyin mutluluğunu etkileyen bir başka değişken medeni durumdur. Literatür evli bireylerin daha mutlu oldukları göstermektedir (Peiro, 2006; Myers, 2003; Stutzer & Frey, 2006). Evlilikte bireyler, içerisinde maddi ve manevi kazanç beklentilerinin olduğu uzun vadeli bir ilişki içerisine girerler. Çalışmalarda daha fazla sosyalleşme (özellikle bireyselleşmenin fazla olduğu gelişmiş ülkelerde sosyal bir gruba dahil olmanın getirdiği mutluluk), bireylerin maddi güçlerinin birleşmesinden dolayı ekonomik durumlarının iyileşmesi gibi pek çok neden evliliğin mutluluğu arttırmasının nedenleri arasında gösterilmektedir (Peiro, 2006; Tenaglia, 2007). Benzer şekilde sosyal ilişkilerin mutlulukla doğrudan ilişkili olduğu bulunmuştur (Blanchflower & Oswald, 2008). Akın ve Şentürk (2012) tarafından yapılan literatür taramasında mutluluğun yıllara göre ve sosyodemografik özelliklere göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Stevenson ve Wolfers (2008) ülkelerin ekonomik büyümenin ve ülkenin ekonomisinin güçlü olmasının mutluluk üzerinde olumlu bir etki yarattığını belirtmektedir.

Yaşam memnuniyeti veya yaşam doyumu ise kişisel iyi oluşun bir diğer boyutu olan bilişsel boyutunu oluşturmaktadır. Yaşam memnuniyetinin kapsayıcı ve genel bir ölçütü olmadığından yalnızca insan deneyiminin nihai sonucunu temsil etmektedir. Yaşam memnuniyeti, bireyin kendi yaşam kalitesini bir bütün olarak değerlendirmesinin olumluluk düzeyi anlamına ifade etmektedir. Yaşam doyumu olarak da kavramlaştırılan memnuniyeti ve hazzı içeren yaşam memnuniyeti, bireyin sürdürmekte olduğu yaşamından ne kadar hoşlandığını ifade etmektedir (Veenhoven, 1996: 11-48). Bu bakımdan yaşam memnuniyeti yaşam kalitesi ile ilişkili bir kavram olarak kullanılmakta ve mutluluğa göre daha ölçülebilir ve hesaplanabilir bir özellik taşımaktadır. Yaşam memnuniyeti, çoğu durumda yalnızca sorulduğunda oluşturulan ve cevaplayanın o anki ruh hali ve hafızası ve anlık bağlam tarafından belirlenen bir geriye dönük kapsayıcı bir değerlendirmedir (Kahneman & Krueger, 2006: 3-24). Ancak, nesnel ölçütleri içerisinde barındıran yaşam kalitesinin her zaman yaşam memnuniyetini açıkladığı söylenemez. Bu bağlamda insanlar iyi bir yaşama sahip olduğu halde yaşamından memnun olmayabilmekte ya da çok kaliteli olmayan bir yaşamdan memnun olabilmektedir (Veenhoven, 2014: 207-238). Dolayısıyla, yaşam memnuniyetinin değerlendirilmesi, bireyin kendisinin belirlediği ölçütlere göre, yaşamının genel kalitesinin bilişsel bir muhasebesine dayanmaktadır (Pavot & Diener, 1993; Ülker-Tümlü & Receptöglü, 2013).

Bireyin yaşam memnuniyetini etkileyen ve açıklayan çeşitli faktörler literatürde oldukça geniş yer bulmaktadır. Bireyin yaş, cinsiyet, medeni durum, çalışma durumu, gelir

ve eğitim seviyesi gibi demografik özellikler ile sosyal ilişkiler ve ülkelerin ekonomik durumu gibi pek çok değişkenin yaşam memnuniyeti ile ilişkili olduğu raporlanmıştır. Cinsiyetin yaşam memnuniyeti üzerine etkisine bakıldığında erkeklerin kadınlardan daha mutlu olduğu çalışmalarda raporlanmıştır (Clark & Oswald, 1994: 648-659). Örneğin; Tkach ve Lyubomirsky (2006) çalışmalarında erkek ve kadınların eşit derecede mutlu olduklarını ancak mutluluğu arttıran stratejilerin kullanımında cinsiyet farkının etkili olduğunu belirtmektedir. Thayer vd. (1994) ise kadınların olumsuzlukları aşma konusunda sosyal destekleri çok daha iyi kullandığını ifade etmektedir (Tkach & Lyubomirsky, 2006: 183-225). Veenhoven ise kadın ve erkek arasında yaşam memnuniyeti farkının fazla olmadığını ifade etmektedir (Veenhoven, 1997: 29-74). Asandulvi ve Hritcu (2012) kişisel sosyal ilişkiler ve yüksek statünün yaşam memnuniyetini olumlu yönde etkilediği sonucuna varmıştır. Ayrıca, yaşam memnuniyetinin hem cinsiyet hem de kırsal-kent ayrımına göre farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir (Gürsakar & Öngen, 2008: 1-14). Benzer şekilde yaşlı bireylerden toplu yerlerde yaşayanların yaşam memnuniyeti daha düşük bulunmuştur (Addae-Dapaah & Juan, 2014: 1057-1076). Farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip farklı toplumlarda mutluluk ve yaşam memnuniyetini ayrı ayrı inceleyen çalışmalarda gelir ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkinin mutlulukla arasındaki ilişkiyi çok daha güçlü olduğunu rapor etmişlerdir (Kahneman & Deaton, 2010; Peiro, 2006; Stevenson & Wolfers, 2008). Hatta bireylerin mutlak gelirlerinde meydana gelebilecek bir artışla ilgili bekledikleri mutluluk seviyeleriyle gelirleri arttığında deneyimledikleri mutluluk seviyeleri arasında da fark olduğu tespit edilmiştir (Kamilçelebi, 2018). Yine akademik çalışmalar kişilik, psikolojik sağlamlılık (Yıldırım, 2019), benlik saygısı (Güler, 2020: 328) ve sosyal destek (Yıldırım & Çelik Tanrıverdi, 2020) gibi faktörlerin yaşam memnuniyeti ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu rapor etmiştir.

Yukarıdaki değinilen literatür ışığında, bu çalışmada uluslararası anket çalışmalarından biri olan Avrupa Sosyal Anketi aracılığıyla Avrupa ülkelerinde toplanan ikincil verilere dayanarak bireyin sosyal ilişkilerinin, beceri geliştirmesinin ve yaşadığı ülkenin ekonomik durumu ile sosyo-demografik özelliklerinin mutluluk ve yaşam memnuniyetine olan ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmanın amacına uygun olarak aşağıdaki hipotezler oluşturulmuş ve mutluluk ile yaşam memnuniyeti sonuçları kıyaslanmıştır.

H1: Mutluluk ve yaşam memnuniyeti arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Ülkenin ekonomik durumundan memnun olma ile mutluluk arasında pozitif bir ilişki söz konusudur.

H3: Yaşam memnuniyeti ile sosyal ilişkinin niteliği arasında güçlü pozitif bir ilişki vardır.

H4: Demografik özelliklerden hanehalkı geliriyle geçinme durumu ile sosyal ilişkilerin niteliği yaşam memnuniyetinin anlamlı açıklayıcılarıdır.

2. Metodoloji

Avrupa Sosyal Anketi (European Social Survey, ESS) 2002-2018 yılları arasında her iki yılda bir yapılan toplamda 9 turdan oluşan kesitsel bir ankettir. Bu çalışma 19 Avrupa

ülkesinden (Avusturya, Belçika, Bulgaristan, İsviçre, Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Estonya, Finlandiya, Fransa, Birleşik Krallık, Macaristan, İrlanda, İtalya, Hollanda, Norveç, Polonya, Sırbistan, Slovenya) toplanan Avrupa Sosyal Anketi'nin dokuzuncu turu (2018-Round 9) verilerine dayanmaktadır. ESS, ücretsiz erişim için açık bir veri tabanıdır. ESS, 15 yaş ve üzerindeki ilgili ülkelerdeki nüfusu temsil etmektedir. Bu çalışmada ise katılımcıların 18 yaşından küçük olanları çocuk olarak kabul edildiğinden ve evlenemediklerinden 65 yaş üstü bireylerinde büyük ihtimalle emekli oldukları düşünüldüğünden analize dahil edilmemiştir. Araştırma katılımcıları toplamda 20.101 kişiden (10.625'i kadın, 9476'sı erkek) oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 18 ile 65 arasında değişirken yaş ortalaması $43,25 \pm 13,21$ 'dir. Araştırmada kayıp verisi olan katılımcılar analize dahil edilmemiştir.

ESS, çoğu Avrupa ülkesi arasında ulusu temsil edebilmesi için çok aşamalı bir olasılıklı örneklem tasarımı kullanılan ve akademik amaçlarla gerçekleştirilen iki yılda bir veri toplayan uluslararası bir kuruluştur (ESS, 2018). Katılımcılar posta kodu, nüfus kayıtları, sosyal güvenlik verileri ve telefon rehberleri kullanılarak örneklenmiş ve istatistiksel hassasiyet tüm ülkeler için aynı tutulmuştur. Her ülkedeki sosyodemografik bilgiler, ülkenin ekonomisinden memnuniyet, beceri geliştirme, hanehalkı geliriyle geçinme durumu, sosyal ilişkiler, mutluluk ve yaşam memnuniyeti ile ilgili soruları içeren ve bir saatlik yüz yüze görüşme ile gerçekleştirilen anketler kullanılarak toplanmıştır. Anketler İngilizce olarak hazırlanmış ve her bir ülkenin resmi diline dil uzmanları tarafından tercüme edilmiştir.

3. Araştırmanın Değişkenleri

Bu çalışmanın bağımlı değişkenleri mutluluk ve yaşam memnuniyeti olmak üzere iki tanedir. ESS'nin tüm turlarında bu değişkenler için aynı sorular sorulmuştur. Mutluluk ve yaşam memnuniyetinin çok boyutlu olduğunu ve birden fazla göstergenin daha güvenilir sonuçlar verebildiği kabul edilse de (Kahneman & Krueger, 2006), mutluluk ve yaşam memnuniyeti hakkında daha ayrıntılı bir bilgi ESS'de mevcut değildir.

Mutluluk standart bir soru ile ölçülmüştür: *Her şeyi bir araya getirdiğinizde, ne kadar mutlu olduğunuzu söylerdiniz?* Bu değişken ESS'de 0 (Aşırı derecede mutsuzum) ile 10 (son derece mutluyum) arasında değişen 11 puanlı Likert tipi ölçekle ölçülmüştür.

Benzer şekilde yaşam memnuniyeti standart bir soru kullanılarak ölçülmüştür: *Her şeyi göz önünde bulundurduğunuzda, bugünlerde bir bütün olarak yaşamınızdan ne kadar memnunsunuz?* Bu değişken ESS'de 0 (aşırı derecede memnun değilim) ile 10 (son derece memnunum) arasında değişen 11 puanlı Likert tipi ölçekle ölçülmüştür.

4. Veri Analizi

Çalışmada kullanılan veriler sıralı regresyon analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Sıralı regresyon analiz yöntemi bağımlı değişkenin ikiden fazla değer aldığı ve değişkenler arasında bir sıralama olduğu durumlarda kullanılan bir modeldir. Çalışmada ekonomik

zorluk/sıkıntı, katılımcılara hanehalkı gelirleri hakkında ne hissettikleri sorularak 4 puanlı Likert tipi (1 = Şu anki gelire çok ekonomik sıkıntı/zorluk çekiyorum, 2 = Ekonomik sıkıntı/zorluk çekiyorum, 3 = Ekonomik olarak rahat geçiniyorum 4 = Şu anki gelire ekonomik olarak çok rahat geçiniyorum) ölçekle hesaplanmıştır. Genel olarak katılımcıların %22,6'sı ekonomik sıkıntı çektiğini belirtmiştir. Ülkenin ekonomik durumundan memnuniyet, 11 puanlı Likert (0 = Aşırı derecede memnun değilim, 10 = Aşırı derecede memnunum) formatı üzerinden hesaplanmıştır. Katılımcıların beceri geliştirme durumlarını belirlemek için son on iki ay boyunca, iş için bilginizi veya becerilerinizi geliştirmek için herhangi bir kursa veya konferansa katıldınız mı (1 = Evet, 0 = Hayır) sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların yaklaşık %35,9'u son bir yıl içerisinde bu becerilerini geliştirdiğini belirtmiştir.

Katılımcıların sosyal ilişki durumlarını değerlendirmek için arkadaşlarıyla, akrabalarıyla veya iş arkadaşlarıyla ne sıklıkla buluştuklarına yönelik tek soru sorulmuştur. Günlük ve haftada en az bir kez sosyal toplantılara katılanlar yüksek oranda sosyal temas grubuna (1 = güçlü sosyal ilişkiye sahip), ayda bir kaç kez veya daha az sosyal toplantılara katılan ve söz konusu kişilerle görüşen katılımcılar ise düşük sosyal temas grubuna (0 = zayıf sosyal ilişkiye sahip) dahil edilmiştir.

Kontrol değişkenleri olarak analize dahil edilen sosyodemografik değişkenlerden olan yaş, cinsiyet, medeni durum, ikamet yeri, çalışma tipi ve eğitim durumunda düzenlemeler yapılmış ve gölge/kukla değişkenler kullanılmıştır. Katılımcılardan ön lisans ve üstü eğitimi tamamlayanlar (1) ile ön lisanstan daha az eğitim almış olanlar (0) olarak iki grupta sınıflandırılmıştır. Katılımcılardan yasal olarak medeni durumlarını (ör. evli, yasal olarak boşanmış, dul, hiç evlenmemiş) tanımlamaları istenmiş ve yanıt seçenekleri bekar (1) ile diğerleri (0), ikamet yeri için (1) kentsel alanlar ve (0) kırsal alanlar, çalışma tipi ise ücretli çalışan (1) ve kendi işinde çalışanlar (0) olmak üzere ikişer kategoriye ayrılarak kodlanmıştır. Araştırmanın değişkenleri ve açıklamaları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo: 1
Değişkenlere İlişkin Açıklamalar

Değişkenler	Soru/Açıklama
Yaş	Katılımcıların yaşları 18 ila 90 arasında değişmektedir. Ort. = 51,60; SS = 18,09
Cinsiyet	1 = Erkek, 0 = Kadın
Medeni durum	1 = Bekar (hiç evlenmemiş), 0 = Diğerleri
İkamet Yeri	1 = Kentsel alanlar, 0 = Kırsal alanlar
Çalışma tipi	Çalıştığınız işin niteliği nedir? 1 = Ücretli çalışan, 0 = Kendi işinde çalışan veya Aile şirketi/işinde çalışan
Eğitim Durumu	Başarıyla tamamladığınız en yüksek eğitim seviyesi nedir? 1 = Ön lisans ve daha üstü, 0 = Ön Lisanstan daha düşük
Ülke Ekonomisinden memnuniyet Durumu	Genel olarak ekonominin mevcut durumundan ne kadar memnunsunuz? 0 = Aşırı derecede memnun değilim, 10 = Aşırı derecede memnunum
Beceri geliştirme	Son on iki ay boyunca, iş için bilginizi veya becerilerinizi geliştirmek için herhangi bir kursa veya konferansa mı katıldınız? 1 = Evet, 0 = Hayır
Ekonomi Sıkıntı/zorluk	Hangisi günümüzde hanehalkınızın geliri hakkında ne hissettiğinize en yakın geliyor? 1 = Çok ekonomik sıkıntı/zorluk çekiyorum, 2 = Ekonomik sıkıntı/zorluk çekiyorum, 3 = Ekonomik olarak rahat geçiniyorum, 4 = Ekonomik olarak çok rahat geçiniyorum.
Sosyal İlişki	1= Güçlü sosyal ilişki, 0= Zayıf sosyal ilişki
Mutluluk	Her şeyi bir araya getirdiğinizde, ne kadar mutlu olduğunuzu söylerdiniz? 0 = Son derecede mutsuzum, 10 = Son derecede mutluyum
Yaşam memnuniyeti	Her şeyi göz önünde bulundurduğunuzda, bugünlerde bir bütün olarak yaşamınızdan ne kadar memnunsunuz? 0 = Son derecede memnun değilim, 10 = Son derecede memnunum

5. Araştırmanın Bulguları

Avrupa Sosyal Anketi araştırmasında kullanılan mutluluk ve yaşam memnuniyetinin betimleyici istatistikleri Tablo 2’de verilmiştir. Bu iki kavram arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını test etmek için eşleştirilmiş örneklem t-testi analizi hesaplanmıştır. Bu analize göre katılımcıların mutluluk ortalaması (Ort. = 7,60, S.S. = 1,76) anlamlı bir şekilde yaşam memnuniyeti ortalamasından (Ort. = 7,26, S.S. = 2,03), $t(20100) = -32,62$, $p < ,005$ (2-yönlü) farklılaşmaktadır. Ayrıca kullanılan ölçeklerin skewness ve kurtosis değerlerinin kabul edilebilir düzeyler arasında olduğu ve verilerin normal dağılım gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo: 2
Bağımlı Değişkenlerin İçin Betimleyici İstatistikler

	Min.	Mak.	Ort.	S.S	Skewness (Çarpıklık)		Kurtosis (Basıklık)	
					İstatistik	S.H.O	İstatistik	S.H.O
Mutluluk	0	10	7,60	1,76	-1,13	0,02	1,80	0,04
Yaşam memnuniyeti	0	10	7,26	2,03	-1,10	0,02	1,33	0,04

Demografik özellikler, mutluluk ve yaşam memnuniyeti arasında Pearson Product-Moment korelasyon katsayıları hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 3’te gösterilmiştir. Korelasyon analizinde bütün değerler $p < 0,001$ ’de anlamlıdır. Korelasyon katsayısı analizine göre bireylerin mutluluğu; yaş ($r = -,062$), ikamet yeri ($r = -,022$) ve medeni durum ($r = -,026$) ile anlamlı ve negatif bir ilişkiye sahipken; eğitim ($r = ,121$), ülke ekonomisinden memnuniyet ($r = ,349$), beceri geliştirme ($r = ,152$), hanehalkı geliriyle geçinme durumu veya ekonomik sıkıntı-zorluk çekme durumu ($r = ,249$), sosyal ilişki ($r = ,149$) ve yaşam memnuniyeti ($r = ,696$) ile anlamlı ve pozitif bir ilişki sergilemiştir. Buna göre yaşları daha büyük olanlar, kentsel alanlarda yaşayanlar ve bekar olan bireylerin karşıtlarına göre mutluluk puan ortalamaları azalırken; ön lisans veya daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip olmak, ülke ekonomisinden daha fazla memnun olmak, bir şekilde beceri geliştirmek, hanehalkı geliriyle daha rahat geçinmek veya ekonomik zorluk çekmemek ile güçlü sosyal ilişkileri olmak katılımcıların mutluluk puan ortalamalarını anlamlı bir şekilde yükseltmektedir. Ayrıca korelasyon analizi, mutlu olan bireylerin yaşamdan daha fazla memnun olduklarını göstermektedir. Korelasyon katsayısı analizine göre bireylerin yaşam memnuniyeti; yaş ($r = -,070$) ve ikamet yeri ($r = -,033$) ile anlamlı ve negatif yönlü bir ilişkiye sahipken; eğitim ($r = ,131$), ülke ekonomisinden memnuniyet ($r = ,457$), beceri geliştirme ($r = ,175$), hanehalkı geliriyle geçinme durumu veya ekonomik sıkıntı/zorluk çekme durumu ($r = ,425$) ve sosyal ilişki ($r = ,155$) ile anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki sergilemiştir. Korelasyon analizine göre yaşları daha büyük olanlar ve kentsel alanlarda yaşayan bireyler karşıtlarına göre yaşamlarından daha az memnun iken; ön lisans veya daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip, ülke ekonomisinden daha fazla memnun olan, bir şekilde beceri geliştiren, hanehalkı geliriyle daha rahat geçinen ve güçlü sosyal ilişkileri olan katılımcılar yaşamlarından daha memnundurlar.

Tablo: 3

Bağımsız Değişkenler ile Mutluluk ve Yaşam Memnuniyeti arasındaki Korelasyon Analizi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.Yaş	1											
2.Cinsiyet (Erkek =1)	-.01	1										
3.Medeni Durum (Bekar =1)	-.62***	.05***	1									
4.Çalışma Tipi (Ücretli =1)	.09***	-.05***	-.09***	1								
5.Eğitim (On lisans ve Üstü =1)	-.03***	-.05***	-.05***	.08***	1							
6.İkamet Yeri (Kentsel = 1)	-.04***	-.02*	.02**	.04***	.11***	1						
7.Ekonomiden memnuniyet	-.04***	.07***	-.01	.03***	.14***	-.00	1					
8.Beceri Geliştirme	-.12***	.00	.08***	.06***	.32***	.03***	.18***	1				
9.Ekonomik Sıkıntı Durumu (hanehalkı geliri)	-.03***	.04***	-.00	.01	.25***	-.01	.35***	.24***	1			
Sosyal İlişki	-.18***	.02**	.15***	-.05***	.04***	-.01	.08***	.12***	.12***	1		
Mutluluk	-.06***	-.01	-.03***	-.00	.12***	-.02***	.35**	.15***	.35***	.15***	1	
Yaşam Memnuniyeti	-.07***	.01	-.01	-.01	.13***	-.03***	.55***	.18***	.43***	.16***	.70***	1

Not. * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$.

Mutluluk ve yaşam memnuniyetini açıklayan değişkenler için istatistiki analiz yapılmadan önce sıralı regresyonun gerekli varsayımları test edilmiştir. Sıralı modeldeki muhtemel açıklayıcı sayısı her bir bağımlı değişken için sekiz ve beklenen etki değeri ($f^2=0.15$), $p<0,05$ düzeyinde beklenen güven aralığı ise 0,95 olarak hesaplanmıştır. Sıralı regresyon analizi için gereken minimum örneklem büyüklüğü G*Power kullanılmıştır (Erdfelder, Faul & Buchner, 1996). Mutluluk ve yaşam memnuniyeti arasında çoklu-doğrusallık açısından her bir değişken için sırasıyla varyans büyütme (enflasyon) faktörü (VIF) ve toleransının sırasıyla 1,65'ten büyük ve 0,98'ten küçük olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle VIF için eşik değerlerinin 2,5'ten düşük olması ve tolerans değerlerinin de 0,2'den küçük olmaması dikkate alındığında, çoklu-doğrusallık varsayımını ihlal etmemektedir (Cheung & Rensvold, 2002). Dolayısıyla sıralı analizi etkileyebilecek normallik ihlali gözlenmemiştir.

Ülkenin ekonomik durumundan memnuniyet, beceri geliştirme, hanehalkı geliriyle geçinme ve sosyal ilişki durumu ile mutluluk ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi açıklamak amacıyla her bir bağımlı değişken için iki tane çoklu regresyon analizi hesaplanmıştır. Üç modelli çoklu sıralı regresyonda, yaş, medeni durum, eğitim, ikamet yeri, ülke ekonomisinden memnuniyet, beceri geliştirme, hanehalkı geliriyle geçinme durumu ve sosyal ilişki modellerin bağımsız değişkeni iken mutluluk ve yaşam memnuniyeti modellerin bağımlı değişkenleridir. Sıralı çoklu regresyon analizinin Model I kısmında demografik özellikler, Model II'de ülke ekonomisinden memnuniyet durumu ve Model III'te beceri geliştirme, hanehalkı geliriyle geçinme durumu ve sosyal ilişki değişkenleri dahil edilmiş ve bireylerin mutluluk ve yaşam memnuniyetini açıklama güçleri hesaplanmıştır. Kurulan modellerin tümü hem mutluluk (sırasıyla $F = 134,028$, $F = 621,775$ ve $F = 618,375$, $p<0,001$) hem de yaşam memnuniyeti (sırasıyla $F = 148,159$, $F = 1126,061$ ve $F = 1077,427$, $p<0,001$) açısından istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Katılımcıların mutluluk ve yaşam memnuniyetini açıklayan çoklu regresyon analiz sonuçlarının özeti Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4
Mutluluk ve Bağımsız Değişkenler ile Yaşam Memnuniyeti ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişkileri Öngören Sıralı Çoklu Regresyon Analizlerinin Özeti

	Mutluluk				Yaşam Memnuniyeti			
	B	SH B	β	p	B	SH B	β	p
Model I	$F(4, 20053) = 134,028, r = .16$ $r^2 = .026, p < 0,001$				$F(4, 20053) = 148,159, r = .17$ $r^2 = .029, p < 0,001$			
Yaş	-0,21	0,02	-0,13	0,00	-0,24	0,02	-0,12	0,00
Medeni Durum	-0,37	0,03	-0,10	0,00	-0,34	0,04	-0,08	0,00
Eğitim	0,44	0,03	0,12	0,00	0,56	0,03	0,14	0,00
İkamet Yeri	-0,14	0,03	-0,04	0,00	-0,21	0,03	-0,05	0,00
Model II	$F(5, 20052) = 621,775, r = .37$ $r^2 = .134, \Delta r^2 = .11, p < 0,001$				$F(5, 20053) = 1126,061, r = .47$ $r^2 = .219, \Delta r^2 = .19, p < 0,001$			
Yaş	-0,17	0,01	-0,10	0,00	-0,18	0,02	-0,09	0,00
Medeni Durum	-0,32	0,03	-0,08	0,00	-0,26	0,04	-0,06	0,01
Eğitim	0,27	0,02	0,08	0,00	0,30	0,03	0,07	0,00
İkamet Yeri	-0,11	0,02	-0,03	0,00	-0,17	0,03	-0,04	0,00
Ekonomiden memnuniyet	0,24	0,01	0,33	0,00	0,38	0,01	0,44	0,00
Model III	$F(8, 20049) = 618,375, r = .44$ $r^2 = .198, \Delta r^2 = .06, p < 0,001$				$F(8, 20049) = 1077,427, r = .55$ $r^2 = .301, \Delta r^2 = .08, p < 0,001$			
Yaş	-0,13	0,01	-0,08	0,00	-0,13	0,02	-0,07	0,00
Medeni Durum	-0,34	0,03	-0,09	0,00	-0,28	0,03	-0,07	0,00
Eğitim	0,04	0,02	0,01	0,00	0,00	0,03	-0,03	0,99
İkamet Yeri	-0,08	0,02	-0,02	0,08	-0,13	0,03	-0,03	0,00
Ekonomiden memnuniyet	0,18	0,01	0,24	0,00	0,29	0,01	0,34	0,00
Beceri geliştirme	0,12	0,03	0,03	0,00	0,15	0,03	0,35	0,00
Hanehalkı Geliriyle Geçinme Durumu	0,52	0,02	0,24	0,00	0,71	0,02	0,28	0,00
Sosyal İlişki	0,64	0,01	0,28	0,00	0,36	0,03	0,09	0,00

Tablo 4'te gösterildiği gibi mutluluk bağımlı değişkeni için, birinci regresyon analizinde Model I'in sonucuna göre yaş ($\beta = -0,13, p < 0,001$), medeni durum ($\beta = -0,10, p < 0,001$), eğitim ($\beta = 0,12, p < 0,001$) ve ikamet yeri ($\beta = -0,04, p < 0,001$) gibi demografik özellikler analize dahil edildiğinde bir bütün olarak r^2 'nin sıfırdan farklı ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu [$F(4, 20053) = 134,028, p < 0,001$] mutluluk varyansının da %2,6'sını açıkladığı görülmektedir. Analizin ikinci modeline ülkenin ekonomisinden memnuniyet durumu değişkeni ilave edilmiştir. Ekonomiden memnuniyet durumu ($\beta = 0,33, p < 0,001$) eklendikten sonra, demografik özellikler açıklama gücünü yitirmemiş, mutluluk varyansının ek olarak %11'ini açıklayarak modele istatistiksel olarak anlamlı bir katkı [$F(5, 20053) = 1126,061, p < 0,001$] sağlamıştır. Analizin son modeline beceri geliştirme, hanehalkı geliriyle geçinme durumu ve benzer işteki başkalarının geliriyle gelirini kıyaslama durumu değişkenleri eklenmiştir. Beceri geliştirme ($\beta = 0,03, p < 0,001$), hanehalkı geliriyle geçinme durumu ($\beta = 0,24, p < 0,001$) ve sosyal ilişki durumu ($\beta = 0,28, p < 0,001$) eklendikten sonra ek olarak mutluluk varyansının %6'sını açıklayarak modele bir bütün olarak [$F(8, 20049) = 1077,427, p < 0,001$] istatistiksel bir anlamlılık katmıştır. Sıralı çoklu regresyon analizi bir bütün olarak mutluluk varyansının %19,8'ini açıklamaktadır.

İkinci regresyon analizi yaşam memnuniyeti bağımlı değişkeni için hesaplanmıştır. Analizin birinci modeline yaş ($\beta = -0,12, p < 0,001$), medeni durum ($\beta = -0,08, p < 0,001$), eğitim ($\beta = 0,14, p < 0,001$) ve ikamet yeri ($\beta = -0,05, p < 0,001$) gibi demografik özellikler dahil edilmiş ve r^2 'nin sıfırdan farklı ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu [$F(4, 20053) = 148,159, p < 0,001$] yaşam memnuniyeti varyansının da %2,9'unu açıkladığı bulunmuştur. Yaşam memnuniyeti analizinin ikinci modeline ekonomiden memnuniyet durumu ($\beta = 0,44, p < 0,001$) ilave edildikten sonra demografik özellikler açıklama gücünü korumuş, aynı

zamanda ekonomiden memnuniyet durumu değişkeninin yaşam memnuniyeti üzerinde oldukça fazla belirleyici olduğu ortaya çıkmıştır. Bu model yaşam memnuniyeti varyansının ek olarak %19'unu açıklayarak modele istatistiksel olarak anlamlı bir katkı [$F(6, 28152) = 1453,368, p < 0,001$] sağlamaktadır. Üçüncü modele demografik özellikler ve ekonomiden memnuniyet durumu kontrol edilerek beceri geliştirme, hanehalkı geliriyle geçinme durumu ve sosyal ilişki durumu değişkenleri dahil edilmiştir. Bu eklenen değişkenler olan beceri geliştirme ($\beta = 0,35, p < 0,001$), hanehalkı geliriyle geçinme durumu ($\beta = 0,28, p < 0,001$) ve benzer işteki başkalarının geliriyle gelirini kıyaslama durumu ($\beta = 0,09, p < 0,001$) ek olarak yaşam memnuniyeti varyansının %8'ini açıklayarak modele bir bütün olarak [$F(8, 20049) = 1077,427, p < 0,001$] istatistiksel bir anlamlılık katmıştır. Üç modelli sıralı çoklu regresyon analizi bir bütün olarak yaşam memnuniyeti varyansının %30,1'ini açıklamaktadır.

6. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada sosyal ilişki, ülkenin ekonomik durumu ve beceri geliştirme ile farklı sosyo-demografik özelliklerin mutluluk ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi ayrı ayrı incelenmiştir. Analizlerin sonuçlarına göre katılımcıların mutluluk ile yaşam memnuniyeti puan ortalamaları istatistiksel olarak birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Ayrıca bu iki değişken arasında anlamlı pozitif bir ilişki söz konusuken bireylerin mutluluk ölçekleri yaşam memnuniyetinden daha yüksek puan ortalamasına sahiptir. Bunun sebebinin mutluluk kavramının yaşam memnuniyetine göre daha öznel ölçütlerle hesaplanması olduğu düşüncesi olabilir (Veenhoven, 2014: 207-238). Bu sonuçlara göre iki değişkenin birbirinden farklı ve aralarında pozitif ilişki olduğu yönündeki birinci hipotezimiz desteklenmektedir. Korelasyon analiz sonuçlarına göre katılımcılardan yaşları daha küçük olanlar, bekarlar, eğitim seviyesi daha yüksek olanlar, kırsal alanlarda yaşayanlar, ülkenin ekonomisinden daha fazla memnun olanlar, becerilerini bir şekilde geliştirenler, hanehalkı geliriyle daha rahat geçinenler ve daha güçlü sosyal ilişkilere sahip olan bireyler karşılarına göre daha yüksek mutluluk puan ortalamalarına sahiptir. Dolayısıyla araştırmamızın ikinci hipotezi de kabul edilmektedir. Önceki çalışmaları destekler nitelik olan araştırmamızın bulguları yaşam mutluluğuyla ters U şeklinde bir ilişkiye sahip olduğu (Frijters & Beaton, 2012; Alesina, Di Tella & MacCulloch, 2004) ve gençlik yaşlarında mutluluğun düşük olduğu yaş ilerledikçe (30-60 yaş aralığı) mutluluğun arttığı fakat 60 yaşından sonra tekrardan azaldığı görülmektedir. Ayrıca literatürde çoğunlukla aksi rapor edilmesine rağmen (Myers, 2003; Peiro, 2006; Stutzer & Frey, 2006) evli olanlar daha az mutluluk puan ortalamalarını rapor etmiştir. Öte yandan, katılımcıların cinsiyet farklılıkları daha önce yapılan çalışmalarda etkili bir faktör olarak kabul edilirken (Clark & Oswald, 1994: 648-659) bu çalışmada cinsiyetin mutluluk üzerinde anlamlı bir etkisi saptanmamıştır. Benzer şekilde katılımcıların çalışma tipleri de mutluluğu etkileyen bir faktör değildir. Bu çalışmada cinsiyet ve çalışma tiplerinin mutluluk ile anlamlı bir ilişkiye sahip olamamasının sebebinin katılımcıların benzer demografik karakteristik özellikler sergilemeleri olduğu tahmin edilmektedir. Yine analiz sonuçları daha önceki çalışmaları destekler nitelikte (Stevenson & Wolfers, 2008: 1-102) ve ülkelerin ekonomik büyümesi ile ülke ekonomisinin güçlü olmasının mutluluğu artıran faktörler olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca korelasyon analizine göre benzer şekilde katılımcılardan yaşları küçük olanlar, eğitim seviyesi daha yüksek olanlar, kentsel alanlarda yaşayanlar, ülkenin ekonomik durumundan daha fazla memnun olanlar, beceri geliştirenler, hanehalkı geliriyle daha rahat geçinenler ve sosyal ilişkileri güçlü olanlar yaşamlarından daha memnundurlar. Bu sonuçlara göre yaşam memnuniyeti ile sosyal ilişkinin güçlülüğü arasında anlamlı bir ilişki vardır hipotezi kabul edilmektedir. Katılımcıların kadın veya erkek olmaları, evli veya bekar olmaları ve çalışma tipleri olan kendi işinde veya başkalarının yanında çalışmaları onların yaşam memnuniyetini etkilemektedir. Bu sonuçlar önceki araştırmaları destekler niteliktedir (Asandului & Hritcu, 2012; Gürsakal & Öngen, 2008; Kahneman & Deaton, 2010).

Mutluluğu açıklaması muhtemel değişkenleri ve onların açıklama güçlerini belirlemek için sıralı regresyon analiz testi hesaplanmıştır. Buna göre sıralı regresyon analizinde birinci basamakta bireysel demografik değişkenler girilmiş ve anlamlı bir şekilde mutluluk varyansının %2,6'sını, ikinci basamakta bu değişkenler kontrol edilerek ülkenin ekonomik durumu eklendiğinde varyansın %11'ini ve son basamakta ilk iki basamak değişkenleri kontrol edilerek hanehalkı geliriyle geçinme ve sosyal ilişki durumu eklendiğinde toplam varyansın %19,8'ini açıkladığı görülmektedir. Bu analizlere göre sosyal ilişki ve hanehalkı geliriyle geçinme durumunun bireyin mutluluğunun en güçlü açıklayıcıları oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır (Akın & Şentürk, 2012; Kuzu, Elmaz-Atay & Gerçek, 2019). Dolayısıyla sosyal ilişkinin niteliği ile mutluluk arasında güçlü bir ilişki sözkonusu olduğu hipotezi kabul edilmektedir. Demografik özelliklerin yaşam memnuniyetini açıklama güçlerini hesaplamak için ikinci bir sıralı regresyon analizi oluşturulmuştur. Birinci modelde yaş, medeni durum, eğitim seviyesi ve yaşanan yer dahil edilmiştir ve eklenen değişkenlerin anlamlı ve yaşam memnuniyetinin %2,9'unu açıkladığı görülmüştür. Sıralı regresyon analizinde de görüldüğü üzere demografik özellikler kontrol edildikten sonra ülkenin ekonomik durumundan memnuniyet durumunun katılımcıların yaşam memnuniyeti varyasyonunun %19'unu açıkladığı görülmektedir. Buna göre ülkenin ekonomik durumundan memnuniyet durumunun yaşam memnuniyetinin güçlü bir açıklayıcısı olduğunu sonucu ortaya çıkmaktadır. Üçüncü modelde demografik özellikler ve ülkenin ekonomik durumundan memnuniyet durumu kontrol edilerek beceri geliştirme, hanehalkı geliriyle geçinme durumu ve sosyal ilişkinin niteliği ilave edildiğinde model bir bütün olarak istatistiksel olarak anlamlı ve varyansın %30,1'ini açıkladığı rapor edilmiştir. Hanehalkı geliriyle geçinme durumu daha rahat olması ve sosyal ilişkinin daha yaygın ve güçlü olması yaşam memnuniyetinin pozitif ve en güçlü iki açıklayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır (Stevenson & Wolfers, 2008: 1-102). Bu sonuçlara göre araştırmamızın dördüncü de hipotezi kabul edilmektedir. Yaşam memnuniyetini etkileyen faktörlerin belirlenmesinin önemi göz önüne alındığında (Güler, 2020; Yıldırım, 2019), bu çalışmanın sonuçları literatüre ve gelecekteki çalışmalar için önem arz etmektedir.

Araştırmalarda çoğu kez birbiri yerine kullanılan bağımlı değişkenler, mutluluk ve yaşam memnuniyeti, bu çalışmada kişisel iyi oluşun birbirinden farklı birer boyutu olarak ele alınmıştır. Ayrıca mutluluk ve yaşam memnuniyeti ayrı birer bağımlı değişken ve aynı bağımsız değişkenler ile analize dahil edildiklerinde bu iki kavramın farklı oranda açıklandığı görülmektedir. Analiz sonuçları da bu iki kavramının birbirinden farklı olduğunu

teyit etmekte ve önceki çalışmaları desteklemektedir (Kahneman & Deaton, 2010; Peiro, 2006). Bu nedenle daha sonra yapılacak çalışmaların mutluluk ve yaşam memnuniyetini birbirinden farklı iki kavram olarak ele almaları önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın sonuçlarına nedensellik ve örnekleme yöntemiyle ilgili metodolojik sınırlılıklar dikkate alınarak yaklaşılmalıdır. Öncelikle, araştırmanın demografik değişkenleri ile mutluluk ve yaşam memnuniyeti arasındaki korelasyon analizi şişirme veya deflasyon potansiyeline sahip olabilen öz bildirim anketi kullanılarak ölçülmüştür. İkinci olarak, araştırmada, ülkenin ekonomisinden memnuniyet ve sosyal ilişki durumu ile mutluluk ve yaşam memnuniyeti arasında sadece belirli bir zaman kesiti dikkate alındığından bu değişkenler arasında nedensel bir ilişki kurmak sakıncalı olabilmektedir. Başka bir ifadeyle ülkenin ekonomik durumundan memnuniyet ile mutluluk ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkinin yönü açık değildir ve birçok nedenden dolayı bu ilişki etkilenmektedir. Örneğin, güçlü sosyal ilişkilere sahip ve ülkenin ekonomisinden daha memnun olanların mutluluk ve yaşam memnuniyetinin daha yüksek olduğu veya tersi bir durumun geçerli olup olmadığı belirsizdir. Daha kesin bir sonuca varmak için daha sonra yapılacak çalışmalar mevcut bulguları deneysel veya boyutsal tasarımlar gibi alternatif yöntemlerle destekleyebilir. Bu araştırmanın sonuçları ülkelerdeki tüm gruplara genelleştirilemez.

Sonuç olarak, katılımcıların mutluluğunu yaş, medeni durum, eğitim seviyesi, yaşanılan yer, ülkenin ekonomik durumu, bireyin becerisini geliştirip geliştirmemesi, hanehalkı geliriyle geçinme durumu ve sosyal ilişkilerin niteliğinden etkilendiği rapor edilmiştir. Bu değişkenlerden eğitim seviyesi, hanehalkı geliriyle geçinme durumu ve sosyal ilişkilerin niteliği hem mutluluk hem de yaşam memnuniyeti varyansına en fazla katkıda bulunan değişkenler olmalarına rağmen yaşam memnuniyetini oran olarak daha fazla açıklamaktadırlar.

Kaynaklar

- Addae-Dapaah, K. & Q.S Juan (2014), "Life Satisfaction among Elderly Households in Public Rental Housing in Singapore", *Health*, 6, 1057-1076.
- Akın, H.B. & E. Şentürk (2012), "Bireylerin Mutluluk Düzeylerinin Ordinal Lojistik Regresyon Analizi ile İncelenmesi", *Öneri Dergisi*, 10(37), 183-193.
- Alesina, A. & R. Di Tella & R. MacCulloch (2004), "Inequality and happiness: Are Europeans and Americans Different?" *Journal of Public Economics*, 88(9-10), 2009-2042.
- Asandului, L. & R.O.S. Hritcu (2012), *Logistic Regression Used in Determining Factors that Influence the Perceptions on Life Satisfaction in Central and Eastern Europe*, <<https://relik.vse.cz/2012/sbornik/download/pdf/19-HRITCU-ROXANAOTILIASONIA-paper.pdf>>, 07.09.2020.
- Blanchflower, D.G. & A.J. Oswald (2008), "Is Well-being U-shaped over the Life Cycle?", *Social Science & Medicine*, 66(8), 1733-1749.

- Cheng, T.C. & N. Powdthavee & A.J. Oswald (2017), "Longitudinal Evidence for a Midlife Nadir in Human Well-being: Results from Four Data Sets", *The Economic Journal*, 127(599), 126-142.
- Cheung, G.W. & R.B. Rensvold (2002), "Evaluating goodness-of-fit indexes for testing measurement invariance", *Structural Equation Modeling*, 9(2), 233-255.
- Clark, A.E. & A.J. Oswald (1994), "Unhappiness and Unemployment", *The Economic Journal*, 104(424), 648-659.
- Diener, E. & C.N. Scollon & R.E. Lucas (2009), "The Evolving Concept of Subjective Well-being: The Multifaceted Nature of Happiness", içinde: P.T. Costa & I.C. Siegler (eds.), *Advances in Cell Aging and Gerontology*, Elsevier Science, 187-220.
- Erdfelder, E. & F. Faul & A. Buchner (1996), "GPOWER: A general power analysis program", *Behaviour Research Methods, Instruments, & Computers*, 28(1), 1-11.
- European Social Survey (2018), *European Social Survey Round 9 Data. Data File Edition 2.0*, NSD-Norwegian Centre for Research Data, Norway-Data Archive and Distributor of ESS Data for ESS ERIC.
- Frijters, P. & T. Beaton (2012), "The Mystery of the U-shaped Relationship between Happiness and Age", *Journal of Economic Behavior & Organization*, 82(2-3), 525-542.
- Gül, S. (2017), "Mutluluk Ekonomisi ve Göç Üzerine Bir İnceleme", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güler, A. (2020), "Benlik Saygısı ve Yaşam Memnuniyeti İlişkisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Öğrencileri Örneği", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 37(2), 321-329.
- Gürsakal, S. & K.B. Öngen (2008), "2007 Yaşam Memnuniyeti Anketinin İstatistiksel Yöntemler ile Analizi", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(1), 1-14.
- Kahneman, D. & A. Deaton (2010), "High Income Improves Evaluation of Life but not Emotional Well-being", *Proceedings of the National Academy of Sciences in the United States of America*, 107, 16489-16493.
- Kahneman, D. & A.B. Krueger (2006), "Developments in the Measurement of Subjective Wellbeing", *The Journal of Economic Perspectives*, 20(1), 3-24.
- Kamilçelebi, H. (2018), *The Difference Between Expected and Experienced Utility: A Case Study on a Salary Increase*, Mauritius, Lambert Academic Publishing.
- Kuzu, S. & S. Elmas-Atay & M. Gerçek (2019), "The Analysis of Unemployment, Happiness and Demographic Factors Using Log-Linear Models", *International Journal of Economics and Business Research*, 17(1), 87-105.
- Myers, D.G. (2003), "Close relationship and quality of life", içinde: D. Kahneman & E. Diener & N. Schwarz (eds.), *Well-Being: Foundations of Hedonic Psychology*, Russel Sage Foundation, 374-391.
- Oishi, S. & J. Graham & S. Kesebir & L.C. Galinha (2013), "Concepts of Happiness across Time and Cultures", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(5), 559-577.
- Peiro, A. (2006), "Happiness, Satisfaction and Socioeconomic Conditions: Some International Evidence", *The Journal of Economics*, 35(2), 348-365.
- Schwandt, H. (2016), "Unmet Aspirations as an Explanation for the Age U-shape in Wellbeing", *Journal of Economic Behavior & Organization*, 122, 75-87.

- Stevenson, B. & J. Wolfers (2008), "Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox", *IZA Discussion Paper*, No: 3654.
- Stutzer, A. & B. Frey (2006), "Does Marriage Make People Happy, or Do Happy People Get Married?", *The Journal of Socio-Economics*, 35(2), 326-347.
- Stutzer, A. & B.S. Frey (2002), *Happiness and economics: How the economy and institutions affect human well-being*, Princeton University Press.
- Tenaglia, S. (2007), "Testing Theories on Happiness: A Questionnaire", University of Tor Vergata-Roma, *Working Paper*, 1-44.
- Thayer, R.E. & R. Newman & T.M. McClain (1994), "Self-Regulation of Mood: Strategies for Changing a Bad Mood, Raising Energy, and Reducing Tension", *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(5), 910-925.
- Theodossiou, I. (1998), "The Effects of Low-Pay and Unemployment on Psychological Well-being: A Logistic Regression Approach", *Journal of Health Economics*, 17(1), 85-104.
- Tkach, C. & S. Lyubomirsky (2006), "How Do People Pursue Happiness? Relating Personality, Happiness-Increasing Strategies, and Well-being", *Journal of Happiness Studies*, 7(2), 183-225.
- Ülker-Tümlü, G. & E. Recepoğlu (2013), "Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu arasındaki İlişki", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), 205-213.
- van Praag, B. & P. Frijters & A. Ferre-i Carbonell (2000), "A Structural Model of Well-being: With an Application to German Data", FEE, Universiteit Van Amsterdam *Working Paper*.
- Veenhoven, R. (1984), "Conditions of Happiness", *Springer Science & Business Media, World Database of Happiness*, <https://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_quer/introtext_measures2.pdf>, 07.09.2020.
- Veenhoven, R. (1996), "The Study of Life Satisfaction", içinde: W.E. Saris & R. Veenhoven & A.C. Scherpenzeel & B.A. Bunting (eds.), *Comparative study of satisfaction with life in Europa*, Eötvös University Press, 11-48.
- Veenhoven, R. (1997), "Advances in Understanding Happiness", *Revue Québécoise de Psychologie*, 18(2), 29-74.
- Veenhoven, R. (2012), "Happiness, Also Known as 'Life Satisfaction' and 'Subjective Well-being'", içinde: *Handbook of Social Indicators and Quality of Life Research*, Springer, 63-77.
- Veenhoven, R. (2014), "The Overall Satisfaction with Life: Subjective Approaches", içinde: L.C. Wolfgang Glatzer (ed.), *Global Handbook of Quality of Life: Exploration of Well-Being of Nations and Continents*, Springer, 207-238.
- Yıldırım, M. & F. Çelik-Tanrıverdi (2020), "Social Support, Resilience and Subjective Well-being in College Students", *Journal of Positive School Psychology*, X(X), 1-9.
- Yıldırım, M. (2019), "Mediating Role of Resilience in the Relationships between Rear of Happiness and Affect Balance, Satisfaction with Life, and Flourishing", *Europe's Journal of Psychology*, 15(2), 183-198.